

Маторіна Н. М.

СУЧАСНІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА:

навчально-методичний посібник

ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти

Кафедра германської та слов'янської філології

Маторіна Н. М.

СУЧАСНІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА У ПРОФЕСІЙНІЙ

ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА:

навчально-методичний посібник

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Слов'янськ – Дніпро, 2023

УДК 81'374:81'25(075)

МЗ4

Схвалено до друку Вченою радою
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 10 від 29 червня 2023 р.)

Рецензенти:

Сухарєва С. В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри полоністики і перекладу факультету філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк);

Топольник Я. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету;

Швидка Н. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету.

МЗ4 Маторіна Н. М. Сучасні лексикографічні джерела у професійній діяльності перекладача: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2023. 80 с.

У навчально-методичному посібнику системно висвітлено роль і місце словників у роботі сучасного філолога. Видання пропонує комплексний погляд на трансформацію словникарства в епоху цифровізації: від академічних і навчальних видань до комп'ютерної лексикографії та новітніх інструментів на базі штучного інтелекту. Основну увагу приділено практичним аспектам: роботі з онлайн-агрегаторами, хмарними сервісами, корпусними перевірками (Google Ngram, Ludwig.guru) та ефективному використанню ШІ (ChatGPT) як асистента перекладача. Посібник містить унікальний практикум із вправами-кейсами («Лінгвістичний детектив», «Слово-хамелеон», «Еможі-лексикографія» тощо), що спрямовані на розвиток критичного мислення й верифікацію термінологічної точності.

Видання призначене для здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Філологія» та «Середня освіта», а також для перекладачів-практиків, які прагнуть опанувати цифрові технології в лінгвістиці.

УДК 81'374:81'25(075)

© Н. Маторіна, 2023

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

*Словник – це весь світ в алфавітному порядку.
Якщо замислитися, словник – це книга книг. Усі інші
книги містяться в ньому, треба лише вилучати з нього
потрібні слова.*

Анатоль Франс

У сучасну епоху цифрової трансформації та штучного інтелекту професія перекладача зазнає докорінних змін. Сьогодні якісний переклад – це не лише знання граматичних структур та еквівалентів, це також здатність майстерно оперувати потужним інструментарієм сучасних лексикографічних ресурсів. Уміння швидко знаходити, аналізувати та верифікувати інформацію стає ключовим критерієм професійної придатності фахівця. Саме в такому вимірі словники сприймаються як дзеркало культури й інструмент фахівця.

Словники часто називають «всесвітом в алфавітному порядку». Це не просто довідкові видання, а складні інтелектуальні системи, що акумулюють багатовіковий досвід народу, його культуру та спосіб мислення. У професійній діяльності перекладача словник виконує три фундаментальні ролі:

1) навігатор смислів → у багатогранному просторі значень словник допомагає знайти ту єдину лексему, що точно передає інтенцію автора в конкретному контексті;

2) охоронець норми → словник фіксує мовні стандарти, допомагаючи фахівцеві уникати суржику, калькованих конструкцій та стилістичних помилок, що є критичним для якості перекладу;

3) міст між культурами → кожна словникова стаття – це спроба знайти спільне між різними світосприйняттями: сучасна лексикографія дозволяє не

просто «перекладати слова», а й передавати культурні коди, реалії та відтінки значень.

Для сучасного фахівця вміння працювати зі словником – це ознака високої професійної культури; це перехід від інтуїтивного перекладу до науково обґрунтованого, де кожне слово підтвержене авторитетним джерелом.

Навчально-методичний посібник «Сучасні лексикографічні джерела у професійній діяльності перекладача» підготовлено для здобувачів вищої освіти, які прагнуть опанувати мистецтво перекладу на рівні сучасних світових стандартів. Сучасний перекладач працює в умовах дефіциту часу та надвисоких вимог до термінологічної точності. Традиційні словники дедалі частіше поступаються місцем динамічним ресурсам. Цей посібник покликаний навчити студента:

- диференціювати ресурси → відрізнити академічні словникові бази від аматорських глосаріїв;

- працювати з контекстом → використовувати паралельні корпуси текстів та перекладацьку пам'ять (Translation Memory);

- опанувати вузьку термінологію → орієнтуватися в галузевих онлайн-платформах (юридичних, технічних, медичних тощо).

Матеріал посібника структурований у такий спосіб, щоб провести майбутнього фахівця від загальних основ до вузькоспеціалізованих навичок:

- теоретичний базис → огляд типів сучасної лексикографії та еволюції електронних словників;

- інструментарій перекладача → детальний аналіз хмарних сервісів, словникових агрегаторів та менеджерів термінології;

- практикум → система вправ, що імітують реальні перекладацькі завдання, де вибір правильного джерела визначає якість фінального тексту;

- методичні рекомендації → поради щодо створення власних робочих глосаріїв та оптимізації пошукової діяльності тощо.

Посібник допоможе здобувачам освіти не лише розширити свій лінгвістичний світогляд, а й сформувати стратегічний підхід до роботи з інформацією, що є невід'ємною складовою успішної кар'єри у сфері перекладу.

Відкривайте для себе світ сучасної лексикографії та ставайте віртуозами своєї справи – ставайте справжніми фахівцями!

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичне видання адресовано здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності *A4 Середня освіта A4.021 Англійська мова та зарубіжна література* за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Мова та зарубіжна література (англійська, німецька))» і спеціальності *B11 Філологія B11.041 Германські мови та літератури (переклад включно)*, перша – англійська за освітньо-професійною програмою «Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно))».

Метою вивчення навчальної дисципліни «Сучасні лексикографічні джерела в професійній діяльності перекладача» є отримання студентами новітніх знань щодо розвитку сучасної академічної, навчальної, комп'ютерної, електронної та перекладної лексикографії, а також формування у студентів необхідних компетентностей, достатніх як для вільного користування лексикографічними джерелами в освітянсько-педагогічній, так і в перекладацькій діяльності.

Для досягнення мети необхідне вирішення наступних *ключових завдань*: • ознайомлення з основами навчальної дисципліни «Латинська мова» → ознайомити майбутніх фахівців з базовими засадами латинської мови; • набуття практичних навичок → допомогти здобувачам вищої освіти сформувати практичні вміння для застосування фахової латиномовної термінології у своїй навчальній, науковій і безпосередній професійній діяльності; • розвиток мовної грамотності → навчити студентів правильно писати латинською мовою, дотримуючись усіх фонетичних, граматичних і стилістичних норм; • формування компетенції перекладу → сформувати навички усного та письмового перекладу різноманітних латинських текстів на рідну мову, що слугує поглибленню засвоєних теоретичних знань і розширенню словникового запасу.

Ключові слова: лексикографія, словникарство, словник, лексикографія класична, академічна, навчальна, комп'ютерна, електронні словники, інформаційно-додаткові матеріали лексикографічного спрямування, словники перекладні, теорія перекладу і словники.

Очікувані результати навчання:

- Ефективно працювати з різноманітною літературою фахового спрямування: добирати необхідну інформацію з різних лексикографічних джерел, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

- Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.

- Знати принципи, технології та прийоми створення усних і письмових текстів різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами, зокрема послуговуючись різними типами лексикографічних джерел.

- Використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя, зокрема послуговуючись різними типами лексикографічних джерел.

- Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий і спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів з використанням різних типів лексикографічних джерел.

- Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, зокрема послуговуючись лексикографічними джерелами різних типів.

*Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля...*

Максим Рильський

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 150	Рік підготовки:	
	2-й	2-й
	Семестр	
	3-й	3-й
	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних – 5 самостійної роботи здобувача – 5	34 год.	6 год. .
	Практичні	
	30 год.	4 год.
	Самостійна робота	
	86 год.	140 год.
	Вид контролю: екзамен	

УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНА ТАБЛИЦЯ «КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ»

Рівень освіти	Перший (бакалаврський) рівень освіти
Освітній компонент	Сучасні лексикографічні джерела в професійній діяльності викладача
Термін	2-й рік підготовки, 3-й семестр
ДДПУ → <i>Головна</i>	Див. посилання → https://ddpu.edu.ua/
ДДПУ → <i>Студенту</i>	Див. посилання → https://ddpu.edu.ua/index.php/studentu
Освітня програма	Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно)) Див. посилання → https://surl.li/ftklgt
Навчальний план	Див. посилання → https://surl.li/qshlzp
Силабус навчальної дисципліни	Див. посилання → https://surl.li/soeavh
Робоча навчальна програма	Див. посилання → https://surl.li/blprqx
Дистанційний курс	Див. посилання → https://moodle.ddpu.edu.ua/course/view.php?id=1257#section-4

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	зокрема			усього	зокрема		
		л	пр	с.р		л	пр	с.р
Тема 1. Здобутки сучасної академічної лексикографії	38	10	6	22	36	2	0	34
Тема 2. Навчальна лексикографія	38	8	8	22	40	2	2	36
Тема 3. Лексикографія комп'ютерна. Електронні словники	38	8	8	22	34	0	0	34
Тема 4. Перекладна лексикографія	36	8	8	20	40	2	2	36
Разом:	150	34	30	86	150	6	4	140

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1.	Здобутки сучасної академічної лексикографії	10	2
2.	Навчальна лексикографія	8	2
3.	Лексикографія комп'ютерна. Електронні словники	8	0
4.	Перекладна лексикографія	8	2
	Разом	34	6

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1.	Сучасна академічна лексикографія: здобутки та перспективи розвитку.	2	0
2.	Зреалізовані проекти академічних словників різних типів і жанрів.	2	0
3.	Новітні засоби розширення джерельної бази та принципи укладання сучасних лексикографічних праць.	2	0
4.	Виокремлення навчальної лексикографії із загальної теоретичної лексикографії та її становлення як наукової дисципліни.	4	0
5.	Особливості навчальних словників і можливості використання в навчально-виховному процесі.	4	2
6.	Комп'ютерне словникарство. Робота з машинними словниками.	4	0

7.	Можливості використання електронних словників у професійній діяльності викладача.	4	0
8.	Перекладна лексикографія: теоретичні засади і практична реалізація	4	0
9.	Прикладні аспекти перекладної лексикографії	2	0
10.	Вихідний контроль (тестування)	2	2
Разом		30	4

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1.	Класична лексикографія.	22	34
2.	Навчальне словникарство.	22	36
3.	Комп'ютерна лексикографія. Електронні словники.	22	34
4.	Теорія перекладу і словники.	20	36
	Разом	86	140

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

1. Основні поняття лексикографії.
2. Принципи лексикографування.
3. Типологія словників.
4. Основні завдання лексикографії.
5. Правила складання словників.
6. Словники в суспільстві.
7. Макроструктура словника.
8. Мікроструктура словника.
9. Перекладна лексикографія.
10. Застосування словників у професійній діяльності перекладача.
11. Теорія перекладу і словники.
12. Основні перекладні словники.
13. Стан і перспективи комп'ютерної лексикографії в Україні.
14. Принципи укладання сучасних перекладних словників.
15. Лексикографія англійської мови.
16. Лексикографія німецької мови.
17. Навчальна лексикографія.
18. Системи машинного перекладу та електронні словники.
19. Лінгвокраїнознавство і словники.
20. Комп'ютеризація словників і системи комп'ютерного перекладу.
21. Загальна характеристика електронних словників.
22. Система навчальних словників «Глоса».
23. Застосування комп'ютерних словників при перекладі.
24. Видатні українські лексикографи.
25. Роль і завдання перекладних словників.
26. Теоретична і практична лексикографія.
27. Лінгвістичні й енциклопедичні словники.

28. Енциклопедична лексикографічна література філологічного спрямування.
29. Загальномовні перекладні словники.
30. Термінологічні перекладні словники.
31. Перекладацька компетентність.
32. Мовні та позамовні чинники перекладної лексикографії.
33. Перекладні словники як основне лексикографічне знаряддя перекладачів-професіоналів: шляхи оптимізації.
34. Сучасні системи комп'ютерного перекладання.
35. Лексикографічно-прикладні й інформаційно-пізнавально-методологічні завдання сучасної лексикографії.
36. Сучасна лексикографія як синтез філології та культури.
37. Сучасна лексикографія: виклики та перспективи.
38. «Словник – це всевіт, розміщений у алфавітному порядку».
39. Лексикографія як розділ мовознавства й навчальна дисципліна.
40. Роль і місце словника в житті людини.

УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ГЛОСАРІЙ

Словник охоплює як класичну лексикографію, так і новітні цифрові та перекладацькі технології.

№	Український термін	Англійський еквівалент	Визначення та фаховий коментар
1	Абревіатура	Abbreviation	Скорочення, утворене з початкових літер; маркується позначкою <i>abbr.</i>
2	Адаптація словникова	Lexicographical adaptation	Спрощення дефініцій для певного рівня навчання (напр. <i>for Intermediate learners</i>).
3	Алфавітний порядок	Alphabetical order	Основний спосіб упорядкування лексем у більшості сучасних словників.
4	Антоніми	Antonyms	Слова з протилежним значенням; подаються для розширення семантичного поля.
5	Архаїзм	Archaism	Слово, що вийшло з активного вжитку; маркується як <i>arch.</i> або <i>old-fash.</i>
6	Безеквівалентна лексика	Culture-specific lexis	Слова-реалії, що не мають прямих відповідників у мові перекладу.
7	Верхній індекс	Superscript	Цифровий показник (напр. <i>Mean¹</i>), що розрізняє різні омоніми.
8	Відсилання (Крос-референс)	Cross-reference	Вказівка перейти до іншої статті для порівняння (<i>see also, cf.</i>).
9	Вихідні дані	Imprint / Front matter	Відомості про видавництво, рік та авторів словника.

10	Вокабула (Заголовне слово)	Headword / Lemma	Слово, яке є об'єктом опису та стоїть на початку словникової статті.
11	Глосарій	Glossary	Список спеціалізованих термінів із тлумаченням або перекладом.
12	Граматична помітка	Grammatical label	Вказівка на частину мови або граматичні особливості (<i>v.</i> – дієслово, <i>n.</i> – іменник).
13	Дефініція	Definition	Тлумачення значення слова, основний зміст словникової статті.
14	Діалектизм	Dialectism / Regionalism	Слово, характерне для певної території; маркується як <i>dial.</i> або <i>reg.</i>
15	Етимологія	Etymology	Розділ статті, що описує походження слова та його первісну форму.
16	Жаргонізм	Jargon / Slang term	Слово, що вживається у вузьких соціальних чи професійних групах.
17	Зворотний словник	Reverse dictionary	Ресурс, що дозволяє знайти слово за його описом або ідеєю.
18	Значення (Семема)	Sense / Meaning	Окремий логічний варіант значення багатозначного слова.
19	Ідіома	Idiom	Стійке словосполучення, значення якого не виводиться зі значень його частин.
20	Ілюстративна зона	Examples / Citations	Приклади вживання слова в реченнях для демонстрації контексту.
21	Керування	Complementation	Інформація про те, які прийменники чи відмінки вимагає слово.

22	Колокація	Collocation	Природне поєднання слів (напр. <i>to make a decision</i> , а не <i>to do a decision</i>).
23	Комп'ютерна лексикографія	Computational lexicography	Галузь, що займається створенням електронних словників та баз даних.
24	Конотація	Connotation	Додаткове емоційне забарвлення слова (схвальне, зневажливе тощо).
25	Корпус текстів	Corpus	Велика цифрова база даних живих текстів для мовного аналізу.
26	Краудсорсинг	Crowdsourcing	Метод укладання словника силами волонтерів (напр. <i>Urban Dictionary</i>).
27	Лексикографічна помітка	Label	Стилістичний маркер (напр. <i>formal, humorous, offensive</i>).
28	Лексичне гніздо	Word family	Група споріднених слів, поданих у межах однієї статті або поруч.
29	Лонгман-код	Grammar code	Спеціальна система літерно-цифрових позначок граматики (напр. [C], [U]).
30	Макроструктура	Macrostructure	Загальна побудова словника (порядок слів, додатки, вступ).
31	Метамова	Metalanguage	Мова, якою написані дефініції та пояснення у словнику.
32	Мікроструктура	Microstructure	Внутрішня будова окремої словникової статті.
33	Неологізм	Neologism	Нове слово, яке щойно з'явилося в мові і фіксується словниками.
34	Омографи	Homographs	Слова, що пишуться однаково, але мають різне значення та вимову.

35	Омоніми	Homonyms	Слова, що збігаються за формою, але різні за змістом; мають різні статті.
36	Пароніми	Paronyms	Слова, близькі за звучанням, які часто плутають (напр. <i>affect / effect</i>).
37	Перекладний словник	Bilingual dictionary	Словник, де значення слова передається еквівалентом іншої мови.
38	Полісемія	Polysemy	Багатозначність слова; наявність кількох пов'язаних значень.
39	Похідне слово	Run-on entry	Слово, утворене від заголовного, яке подається в кінці тієї ж статті.
40	Пошуковий оператор	Search operator	Символ (напр. *, -, "'") для точного пошуку слова в онлайн-базах.
41	Регістр мовлення	Register	Рівень формальності мови (від <i>slang</i> до <i>highly formal</i>).
42	Синоніми	Synonyms	Слова з подібним значенням; допомагають уникнути тавтології.
43	Словник ідеографічний	Ideographic dictionary	Словник, де слова групуються за поняттями, а не за алфавітом.
44	Словникова стаття	Dictionary entry	Повний опис одного слова від вокабули до прикладів.
45	Транскрипція	Transcription (IPA)	Запис звучання слова за допомогою спеціальних фонетичних знаків.
46	Тлумачний словник	Monolingual dictionary	Словник, що дає визначення слів тією ж мовою.
47	Фразеологізм	Idiomatic expression	Стала сполука слів; зазвичай позначається символом ідіоми.

48	Фреквентологія	Word frequency	Показник того, наскільки часто слово вживається в мові.
49	Цифровий словник	E-dictionary	Словник у форматі програми, мобільного додатка або веб-сайту.
50	Ядерне значення	Core sense	Основне, пряме та найбільш вживане значення слова.

Словники – це як годинники: навіть найгірший крадій за жодного, і навіть від найкращого не можна очікувати повної точності.

Семюель Джонсон

ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ: ВІД АІ-ПІДКАЗОК ДО КОРПУСНИХ ПЕРЕВІРОК

Розділ присвячений «цифровій гігієні» та новітнім технологіям. Це те, з чим студенти стикаються щодня, але часто не знають, як правильно користуватися цими інструментами з професійного погляду. Здобувачі ВО часто бояться зізнатися, що користуються АІ або онлайн-перекладачами, бо вважають це «читтерством». Матеріали розділу легалізують ці інструменти і вчать користуватися ними критично та професійно, допомагають студенту перетворитися з пасивного користувача Google Translate на «архітектора смислів», який керує технологіями. Для професійного перекладача ChatGPT – це не заміна словника, а динамічна база даних, здатна до миттєвого синтезу контекстів.

1. АІ-лексикографія: як спілкуватися з ChatGPT як зі словником

Необхідно навчитися правильно формулювати промпти (запити). Замість простого «Як перекласти слово X?», краще запитувати: «Наведи 5 прикладів вживання слова X у юридичному контексті та вкажи різницю в конотаціях між варіантами А і В».

Важливий акцент → не забувайте про «галюцинації» штучного інтелекту та необхідність фінальної перевірки в академічних словниках.

Отже, традиційний словник – це статичний реєстр значень. АІ-лексикографія – це нова парадигма, де «словникова стаття» генерується в реальному часі під конкретний запит користувача. Проте, щоб отримати науково точну відповідь, перекладач повинен оволодіти мистецтвом лінгвістичного промптингу.

⇒

1. Від «перекладу» до «дефініювання»

Головна помилка студента – просити ШІ просто «перекласти слово». Професійний підхід полягає в запиті на семантичний аналіз.

Слабкий запит: «Як перекласти слово *challenge*?»

Професійний промпт: «Проаналізуй семантичну структуру слова *challenge* у контексті міжнародного права. Наведи 5 варіантів перекладу залежно від контексту (іменник та дієслово) та вкажи типові колокації для кожного випадку».

2. ШІ як інструмент дескриптивної лексикографії

ChatGPT має доступ до колосальних масивів неструктурованих даних, що робить його чудовим джерелом для вивчення живої мови, яка ще не потрапила до академічних видань.

Промпт на неологізми: «Поясни значення нового терміна *doomscrolling*. Як він виник, яка його конотація та які існують функціональні еквіваленти в українській мові (включно з калькою та описовим перекладом)?»

3. Моделювання контекстуальних сценаріїв

Унікальна властивість ШІ – здатність імітувати вузькоспеціалізовані дискурси. Ви можете попросити ChatGPT «стати» словником медичних термінів або глосарієм нафтогазової галузі.

Промпт на стилістичну диференціацію: «Надай синонімічний ряд до дієслова *to help* для трьох різних реєстрів: 1) наукова стаття, 2) ділова переписка, 3) молодіжний сленг. Поясни різницю в уживанні».

4. Верифікація та боротьба з «галюцинаціями»

Наукова чесність вимагає пам'ятати: ШІ не «знає» значень, він обчислює ймовірність наступного слова. Тому будь-яку інформацію від ChatGPT слід сприймати як гіпотезу, що потребує перевірки.

Золоте правило AI-лексикографії: використовуйте ChatGPT для генерації ідей, синонімів та пояснення складних концепцій, але завжди верифікуйте терміни через академічні бази даних (наприклад, *IATE* або *OED*).

5. Практичні поради для ефективної взаємодії:

Рольова модель → Починайте промпт із фрази: «Дій як професійний лексикограф та експерт із порівняльної лінгвістики...».

Запит на джерела → Просіть ШІ пояснити, на яких мовних корпусах або стилях базується його відповідь.

Форматування → Просіть виводити відповідь у вигляді таблиці (Термін – Значення – Контекст – Український еквівалент).

Резюме для студента → ChatGPT – це «словник на стероїдах», який економить години пошуку. Але він – лише асистент. Користувач – головний редактор. Якщо ШІ пропонує варіант, який звучить неприродньо або не відповідає контексту, завдання користувача – відхилити його, спираючись на знання теоретичної лексикографії.

Пам'ятка.

ТОП-5 ПОМИЛОК СТУДЕНТА ПРИ РОБОТІ З ШІ-СЛОВНИКАМИ

Ця пам'ятка допоможе студентам критично ставитися до відповідей штучного інтелекту та виробити навички професійної фільтрації інформації. Робота з неймережами (ChatGPT, Claude, Gemini) створює ілюзію «всезнаючого помічника». Проте для філолога та перекладача сліпа довіра до алгоритмів – це шлях до професійної деградації. Ось головні пастки, яких слід уникати ⇒

1. Прийняття «галюцинацій» за істину

ШІ не має доступу до «істини» – він генерує текст на основі статистичних імовірностей.

Помилка: вірити на слово, коли ШІ наводить рідкісне значення слова або цитує неіснуючий словник.

Як правильно: завжди перевіряйте «екзотичні» варіанти в академічних джерелах (Oxford, Merriam-Webster). Якщо слова немає в тлумачному словнику – найімовірніше, ШІ його вигадав.

2. Відсутність контекстуальних обмежень у промпті

ШІ видає усереднений результат, якщо ви не задасте йому конкретні рамки.

Помилка: питати «Як перекласти *stock*?», отримуючи перелік від «акцій» до «бульйону».

Як правильно: надавайте ціле речення або вказуйте галузь. «Дій як фінансовий аналітик. Переклади речення...» або «Поясни термін *X* у контексті кулінарії».

3. Ігнорування стилістичного реєстру

Нейромережі часто змішують офіційну мову зі сленгом, якщо не отримати чіткої вказівки.

Помилка: використовувати переклад, запропонований ШІ, у науковій роботі, не перевіривши його на «канцелярит» або, навпаки, на надмірну неформальність.

Як правильно: просіть ШІ диференціювати синоніми: «Які з цих слів підходять для академічного есе, а які – для розмовної мови?».

4. Сліпе копіювання «ідеальних» ідіом

ШІ обожноє використовувати кліше та ідіоми, навіть там, де вони звучать неприродньо або застаріло.

Помилка: вставляти в переклад складні ідіоми лише тому, що ШІ назвав їх «еквівалентами». Це часто робить текст штучним («textbook language»).

Як правильно: перевіряйте частотність вживання ідіоми через Google Ngram Viewer або Ludwig.guru. Жива мова часто простіша за ту, яку генерує алгоритм.

5. Відмова від аналітичної роботи (ефект «ледачого мозку»)

Найбільша небезпека – втрата навички самостійного вибору слова.

Помилка: обирати перший варіант із запропонованого списку без аналізу дефініцій.

Як правильно: використовуйте ШІ як «генератор ідей» (брейнштормінг), а не як «останню інстанцію». Остаточне рішення про вибір слова – це завжди інтелектуальний акт людини, а не результат обчислень.

Методична порада: якщо ChatGPT видав вам геніальний, на вашу думку, варіант – спробуйте «спіймати» його на помилці. Запитайте: «*А чи не є цей варіант застарілим?*» або «*Чи не плутаєш ти це з терміном Y?*». Професійна дискусія з ШІ часто дає кращий результат, ніж просте запитання.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

«ЛІНГВІСТИЧНИЙ ДЕТЕКТИВ У СВІТІ ШІ»

Мета: навчитися виявляти «галюцинації» та стилістичні неточності штучного інтелекту за допомогою академічних словників та корпусів (такі завдання перетворюють навчання на захопливий процес і водночас розвивають критичне мислення – найважливішу навичку сучасного філолога).

Легенда: ви – головний редактор видавництва. Стажер-перекладач підготував словникову довідку для терміна за допомогою ChatGPT, але ви підозрюєте, що в ній є помилки. Ваше завдання – провести аудит.

Об'єкт аналізу (генерований текст ШІ): термін *Liquidate*

- 1) Значення (економіка): перетворення активів у готівку.
- 2) Значення (філологія): процес вимови приголосних звуків [l] та [r].
- 3) Етимологія: походить від давньогрецького *lykos* (вовк), що означає «швидко розчиняти здобич».

4) Синоніми для офіційного звіту: *Eliminate, kill, finish off, dissolve.*

Завдання для студента:

1. Знайдіть етимологічну помилку. Скористайтеся *Online Etymology Dictionary*. Чи справді слово пов'язане з «вовками»?

2. Перевірте термінологічну точність. Знайдіть у словнику лінгвістичних термінів, як правильно називається процес вимови звуків [l] та [r]. Чи коректно вжито форму *liquidate* у п. 2?

3. Стилiстичний фільтр. Проаналізуйте синоніми у п. 4. Які з них є абсолютно неприпустимими для ділового звіту компанії? Скористайтеся словником синонімів (Thesaurus).

4. Корпусна перевірка. Зайдіть у корпус COCA. Знайдіть, у якому контексті слово *liquidate* вживається найчастіше: економічному, лінгвістичному чи детективному?

Ключ до вправи

1. Етимологія: помилка! Слово походить від латинського *liquidus* (рідкий), а не від грецького «вовк». ШІ створив фальшивий зв'язок.

2. Лінгвістика: помилка! Звуки [l] та [r] називаються *liquids*, а процес їх вимови – *liquidation* (у вузькому сенсі) або частіше просто класифікуються як *liquid consonants*. Дієслово *liquidate* у лінгвістиці майже не вживається.

3. Стилiстика: синоніми *kill* та *finish off* належать до розмовного або кримінального жаргону. У фінансовому звіті це буде грубою стилістичною помилкою.

4. Частотність: корпус покаже, що 90% вживань стосуються фінансів або (в історичному контексті) фізичного знищення, але аж ніяк не лінгвістики.

Методична порада: ця вправа демонструє, що ШІ може бути дуже переконливим, навіть коли він абсолютно неправий. Ваша перевага як людини – здатність ставити під сумнів і перевіряти факти.

Детективний метод: пошукові оператори для лінгвістів.

Як використовувати Google як потужний корпус. ⇒ Використовуємо команди: «фраза в лапках» – для пошуку точного збігу; site:gov.uk «term» – для перевірки терміна на офіційних урядових сайтах; filetype:pdf «term» – для пошуку вживання слова в наукових статтях та документах.

2. Краудсорсингова лексикографія: плюси та мінуси Urban Dictionary

Цей параграф присвячений одному з найцікавіших феноменів сучасної лінгвістики – словникам, які створюють не вчені-академіки, а самі носії мови в режимі реального часу. Як працювати зі сленгом та неологізмами, яких ще немає в Oxford чи Merriam-Webster → використовуємо систему голосування (upvote / downvote), яка допомагає оцінити актуальність слова.

Краудсорсингова лексикографія (від англ. *crowd* – натовп, *source* – ресурс) – це метод укладання словників, за якого авторами дефініцій виступають тисячі звичайних користувачів інтернету. Найяскравішим прикладом такого підходу є Urban Dictionary, заснований у 1999 році Аароном Пекхемом. На відміну від традиційних словників, де шлях слова від появи до фіксації в друці займає роки, тут нові лексеми з'являються за лічені хвилини.

Плюси: Мова «тут і зараз»

1. Надшвидка реакція на неологізми. Словник фіксує сленг, меми та соціокультурні явища, які ще не встигли проаналізувати лінгвісти. Для перекладача це часто єдине джерело пояснення свіжого інтернет-сленгу.

2. Жива мова та культурний контекст. Дефініції пишуться «носіями для носіїв». Це дозволяє зрозуміти не просто сухе значення слова, а емоційне забарвлення, іронію чи сарказм, які в ньому закладені.

3. Демократичність (Upvote / Downvote). Система рейтингу допомагає відфільтрувати найкращі пояснення. Чим більше «лайків» у дефініції, тим ближчою вона є до загальноприйнятого розуміння в певному середовищі.

4. Приклади вживання. Користувачі додають реальні приклади з живого спілкування, що неоцінено для розуміння колокацій (сполучуваності слів).

Мінуси: Відсутність фільтрів та суб'єктивність

1. Відсутність наукової редактури. Будь-хто може написати будь-що. Це призводить до появи тисяч безглузких, помилкових або вигаданих значень, які існують лише в уяві автора допису.

2. Надмірна суб'єктивність і тролінг. Часто дефініції є не поясненням слова, а вираженням особистої неприязні до певної людини, групи осіб або явища.

3. Агресивний контент. Словник переповнений нецензурною лексикою, мовою ворожнечі, сексистськими та расистськими висловлюваннями, що вимагає від студента високого рівня «фільтрації» інформації.

4. Короткотривалість. Багато слів у Urban Dictionary є «одноденками», які зникають з мовлення швидше, ніж ви встигнете їх вивчити.

Методична порада студенту «Як працювати з Urban Dictionary»: не сприймайте цей ресурс як істину в останній інстанції. Використовуйте його як соціологічний інструмент.

Якщо ви знайшли там слово: 1) перевірте кількість голосів «за» і «проти»; 2) порівняйте кілька дефініцій від різних авторів; 3) зробіть перехресну перевірку в соціальних мережах (наприклад, пошукайте це слово в Twitter або Reddit), щоб побачити, чи справді реальні люди вживають його в такому значенні.

Наведемо конкретний приклад (кейс-стаді), який наочно демонструє, як працювати з краудсорсинговим словником, не припускаючись помилок.

CASE STUDY: ПЕРЕКЛАД СЛЕНГІЗМУ «GASLIGHTING»

(від мему до терміна)

Ситуація: перекладач працює над сценарієм сучасного серіалу, де один персонаж каже іншому: «*Stop gaslighting me!*». Академічні словники минулих років можуть давати лише застаріле визначення, пов'язане з назвою п'єси «*Gas Light*» (1938), або взагалі не містити цього слова як дієслова.

Крок 1. Звернення до Urban Dictionary

У пошуку ми бачимо сотні дефініцій. Найпопулярніша (з тисячами лайків) пояснює це як: «Форма психологічної маніпуляції, спрямована на те, щоб змусити людину сумніватися у власній адекватності, пам'яті або сприйнятті реальності».

Крок 2. Аналіз «підводних каменів»

Гортаючи сторінку нижче, ми бачимо дефініції з низьким рейтингом, де *gaslighting* помилково вживають як синонім до простої брехні («*lying to someone*»).

Висновок перекладача: потрібно бути обережним. Якщо персонаж просто збрехав – це не *gaslighting*. Якщо він системно маніпулює свідомістю іншого – це воно.

Крок 3. Пошук українського еквівалента

Традиційного однослівного еквівалента в українській мові довгий час не існувало.

Варіант А (описовий): «Психологічне маніпулювання».

Варіант Б (транслітерація): «Газлайтинг» (уже зафіксований у сучасних медіа та словниках неологізмів).

Варіант В (контекстуальний): «Ти намагаєшся звести мене з розуму!» або «Ти робиш із мене ідіота!».

Крок 4. Фінальне рішення

Завдяки Urban Dictionary перекладач розуміє емоційну «гостроту» слова. Якщо серіал про молодь – краще залишити «газлайтинг». Якщо це класична драма – доречніше використати «маніпулювання свідомістю».

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ «СЛЕНГ-МЕНЕДЖЕР»

Знайдіть у **Urban Dictionary** значення терміна *Rizz*.

1. Яка дефініція має найбільше лайків?
2. Від якого повнозначного слова (на думку користувачів) походить цей термін?
3. Спробуйте підібрати 2–3 українські відповідники (від літературних до сленгових).

Цей кейс показує, що Urban Dictionary – це не просто збірка «приколів», а серйозне поле для семантичного аналізу.

3. Словники «зворотного боку» (Reverse Dictionaries)

Ідеться про огляд сервісів (як-от *OneLook*), де можна описати поняття своїми словами, а система підбере потрібний термін. Це ідеальний інструмент для перекладача, коли «слово крутиться на кінчику язика». Завдяки матеріалам цього параграфу студенти навчаються не панікувати, коли потрібне слово «загубилося», а використовувати технології для активації свого пасивного словникового запасу.

Reverse Dictionaries (зворотні словники або словники ідей) працюють за принципом, протилежним традиційним: не «від слова до значення», а «від значення (опису) до слова».

У класичному словнику ви шукаєте термін, щоб дізнатися, що він означає. У Reverse Dictionary ви вводите концепцію, опис, фрагмент дефініції або навіть набір асоціацій, а алгоритм підбирає найбільш відповідні лексеми. Це незамінний інструмент для перекладачів,

копірайтерів та науковців, які прагнуть знайти максимально точне слово (*le mot juste*).

1. Принцип роботи: Пошук за концептом

На відміну від тезаурусів, які пропонують синоніми до конкретного слова, зворотні словники використовують семантичний пошук.

Приклад: ви забули слово, що означає «боязнь замкнутого простору». Ви вводите в пошуковий рядок: «*fear of small spaces*». Система миттєво видає: *Claustrophobia*.

Складніший приклад: ви шукаєте прикметник, що описує щось, що «трапляється раз на два роки». Запит: «*happening every two years*». Результат: *Biennial*.

2. Ключові ресурси

OneLook Reverse Dictionary: найпопулярніший англомовний ресурс. Він індексує десятки тисяч словникових дефініцій, дозволяючи шукати за фразами.

Merriam-Webster Thesaurus (у режимі опису): сучасні онлайн-тезауруси все частіше інтегрують функції зворотного пошуку.

Describing Words: спеціалізований інструмент, який допомагає підібрати епітети (наприклад, ви вводите «*ocean*», а система видає сотні прикметників: *vast, azure, turbulent, fathomless*).

3. Коли перекладачу потрібен «зворотний бік»?

1. Пошук вузькоспеціалізованих термінів: коли ви знаєте функцію предмета, але не знаєте його назви мовою перекладу.

2. Боротьба з «примітивною» лексикою: замість того, щоб вдесять вживати *very sad*, ви можете ввести це в зворотний словник і отримати: *melancholic, desolate, heartbroken, somber*.

3. Розв'язання кросвордів та мовних головоломок: Професійні перекладачі часто використовують ці ресурси для адаптації гри слів та каламбурів.

4. Обмеження та ризики

Надмірність варіантів: система може видати сотні слів. Перекладач повинен мати достатню мовну компетенцію, щоб відрізнити *azure* (поетичне) від *blue* (нейтральне).

Контекстуальна сліпота: зворотний словник не знає контексту вашого речення, він лише пропонує слова, що підпадають під опис.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ «ПОШУК ПЕРЛИНИ»

Уявіть, що ви перекладаєте художній опис літнього вечора. Ви хочете знайти одне влучне слово, яке означає «приємний запах землі після дощу».

Перейдіть на сайт One Look Reverse Dictionary.

Введіть опис: «*the smell of earth after rain*».

Знайдіть термін, що починається на літеру P.

Перевірте його вимову та частотність вживання.

4. Розширення для браузерів (Extensions) для миттєвого аналізу

Традиційний переклад часто вимагає постійного перемикання між вкладками браузера, що веде до «втрати контексту». Браузерні розширення інтегрують словникові бази безпосередньо в інтерфейс сторінки, дозволяючи аналізувати слово в один клік або навіть простим наведенням курсора. Цей підрозділ присвячений інструментам, які перетворюють звичайний веб-браузер на потужну лінгвістичну лабораторію. Для сучасного перекладача розширення (Extensions) – це спосіб отримати лексикографічну довідку, не відриваючись від читання тексту, що критично важливо для збереження когнітивної концентрації. Ідеться про рекомендації плагінів, які дозволяють під час читання іноземного тексту миттєво бачити не лише переклад, а й частотність вживання слова та його транскрипцію.

1. Типологія лінгвістичних розширень

Словники-спливачі (Pop-up Dictionaries): при виділенні слова з'являється вікно з дефініцією, транскрипцією та прикладами.

Приклад: Google Dictionary Extension або Oxford Learner's Dictionaries Quick Search.

Контекстуальні перекладачі: працюють на базі нейронних мереж, пропонуючи переклад не окремих слів, а цілих фраз з урахуванням оточення.

Приклад: Reverso Context Extension, DeepL Write.

Граматичні асистенти: аналізують текст у реальному часі на предмет стилістичних та граматичних помилок.

Приклад: Grammarly, LanguageTool.

2. Ключові функції для професійного аналізу

1. Миттєвий доступ до вимови: більшість професійних розширень (наприклад, від Cambridge Dictionary) мають вбудовану кнопку прослуховування британського та американського варіантів вимови безпосередньо на сторінці.

2. Збереження у власні глосарії: такі сервіси, як Remembermy або Language Reactor, дозволяють одним кліком зберігати нове слово разом із контекстом у персональний словник для подальшого вивчення (наприклад, через картки Anki).

3. Аналіз частотності (Word Frequency): деякі спеціалізовані розширення підсвічують слова різними кольорами залежно від того, наскільки часто вони зустрічаються в мові (наприклад, входять вони до топ-3000 найвживаніших слів чи є рідкісними термінами).

3. Переваги та ризики використання

Переваги →

Економія часу: швидкість пошуку зростає в 3–5 разів.

Збереження потоку: перекладач не відволікається на перемикання програм.

Мультимедійність: можливість бачити зображення-асоціацію до слова прямо на сторінці.

Ризики (технологічна залежність) →

Поверхневість: легкість отримання перекладу може призвести до того, що слово гірше закарбується в довготривалій пам'яті.

Конфіденційність: деякі розширення аналізують весь текст на сторінці, що може бути неприпустимим при роботі з конфіденційними документами.

4. *Рекомендований набір для студента-перекладача*

Google Dictionary – для швидких дефініцій англійською.

LanguageTool – універсальний коректор для української, англійської та ще 30+ мов.

Reverso Context – щоб бачити, як виділена фраза перекладалася в офіційних документах або субтитрах прямо під час читання статті.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ «ТЕСТ-ДРАЙВ ІНСТРУМЕНТІВ»

1. Встановіть розширення Google Dictionary (або аналог).
2. Відкрийте статтю на сайті *The Guardian* або *The New York Times*.
3. Знайдіть 5 незнайомих слів. Замість того, щоб копіювати їх у Google Translate, використайте розширення для перегляду English-English дефініції.
4. Запишіть, чи допомогла вам дефініція зрозуміти сенс без перекладу на українську.

ПРАКТИКУМ.

СИСТЕМА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ВПРАВ

БЛОК 1: ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ДЕТЕКТИВНЕ АГЕНТСТВО

* * * * *

1. Вправа «Труднощі перекладу: слово-хамелеон»

Завдання: студенти отримують одне багатозначне слово (наприклад, *set, draft, run*). За 5 хвилин вони мають знайти за допомогою різних словників (Oxford, Urban Dictionary, IATE) 5 найбільш контрастних значень: від офіційно-юридичного до молодіжного сленгу.

«Перемога»: хто знайде найбільш «дикі» або неочікуване значення, про яке ніхто в групі не здогадувався.

Ця вправа є базовою для розвитку «лексикографічного чуття». Вона вчить студента не хапатися за перший ліпший варіант перекладу, а досліджувати весь семантичний спектр слова. Нижче представлено методичну розробку вправи.

Практичний кейс № 1 «Слово-хамелеон»

Мета: Навчитися диференціювати значення багатозначного слова залежно від галузі використання і стилістичного реєстра, використовуючи різні типи лексикографічних джерел.

Інструментарій: Oxford English Dictionary (OED), Cambridge Dictionary, Urban Dictionary, IATE (Interactive Terminology for Europe), Reverso Context.

Інструкція для студента

1. Отримайте картку із «словом-хамелеоном».
2. Етап «Академічний»: знайдіть у тлумачному словнику (*Oxford / Cambridge*) основне (ядерне) значення слова й одне застаріле чи рідковживане.

3. Етап «Професійний»: використовуючи термінологічну базу IATE, знайдіть значення цього слова у вузьких галузях (право, медицина, техніка чи економіка).

4. Етап «Вуличний»: зверніться до *Urban Dictionary*, щоб знайти сучасне сленгове значення.

5. Етап «Синтез»: заповніть порівняльну таблицю та запропонуйте варіанти перекладу українською для кожного випадку.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (КАРТКИ)

Картка № 1: Слово DRAFT	Картка № 2: Слово STOCK
<i>Галузі для пошуку</i>	<i>Галузі для пошуку</i>
1. Військова справа (Military)	1. Кулінарія (Cooking)
2. Фінанси/Банківська справа (Banking)	2. Фінанси/Інвестиції (Finance)
3. Спорт (Sport - North America)	3. Сільське господарство (Farming)
4. Технічне креслення (Engineering)	4. Побут/Логістика (Warehouse)
5. Сленг (Urban Slang)	5. Ботаніка (Botany)

Картка № 3: Слово CASE	Картка № 4: Слово CELL
<i>Галузі для пошуку</i>	<i>Галузі для пошуку</i>
1. Юриспруденція (Law)	1. Біологія (Biology)
2. Медицина (Medicine)	2. Телекомунікації (IT / Tech)
3. Лінгвістика (Grammar)	3. Політика / Кримінологія (Crime)
4. Ювелірна справа/Дизайн (Design)	4. Енергетика (Physics)
5. Повсякденна мова (Idioms)	5. Релігія/Архітектура (History)

ПИТАННЯ ДЛЯ РЕФЛЕКСІЇ

1. Чи може автоматичний перекладач (наприклад, Google Translate) без контексту правильно визначити значення слова-хамелеона?

2. Яке з джерел виявилось найбільш корисним для розрізнення значень?

3. Чому важливо звертати увагу на лексикографічні помітки (*labels*), такі як [C], [U], [Law], [Slang] під час роботи з такими словами?

ЗРАЗОК ЗАПОВНЕНОЇ ТАБЛИЦІ
(для викладача чи самоперевірки)
Слово-хамелеон DRAFT

Джерело / Контекст	Значення (англійською)	Переклад (українською)
Academic (General)	A preliminary version of a text	Чернетка, проєкт
Military (IATE)	Compulsory recruitment for military service	Призов, мобілізація
Banking (IATE)	An order to pay a specific sum of money	Тратта, переказний вексель
Engineering	A technical drawing or plan	Креслення, ескіз
Urban Dictionary	To look or feel "rough" or unkempt	(Сленг) Виглядати неохайно / «пожмакано»
Weather / Home	A current of cool air in a room	Протяг

* * * * *

2. Вправа «Етимологічний детектив»

Завдання: дати список слів, походження яких здається очевидним, але насправді є помилковим (наприклад, *muscle* – «маленька мишка», *salary* – «сіль»). Студенти мають знайти «корінь» слова в етимологічному словнику і пояснити логіку назви.

«Перемога»: створення найцікавішої короткої історії про те, як слово «стало собою».

Ця вправа допомагає студентам зрозуміти, що мова – це живий організм, і за кожним словом стоїть історія, яка часто допомагає краще зрозуміти його сучасне значення й конотацію.

Практичний кейс № 2 «Етимологічний детектив»

Мета: Навчитися використовувати етимологічні словники для розкриття внутрішньої форми слова, розуміння його логічного розвитку і культурного підтексту.

Інструментарій: Online Etymology Dictionary (Etymonline), Oxford English Dictionary (Section: Etymology), Merriam-Webster (Section: History and Etymology).

Інструкція для студента

1. Отримайте «справу» (картку) із терміном, походження якого – на перший погляд – здається зрозумілим або, навпаки, загадковим.

2. Проведіть розслідування: знайдіть у словнику *Etymonline*, з якої мови прийшло слово, яке було його первинне значення та як воно трансформувалося з часом.

3. Виявіть «метаморфозу»: занотуйте, у який момент історія слова розійшлася з його сучасним вжитком (якщо це сталося).

4. Зробіть звіт: стисло поясніть групі, як знання історії цього слова допоможе перекладачу уникнути помилок.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (КАРТКИ)

Справа № 1: SALARY	Справа № 2: TRIVIAL
<i>Завдання:</i> Перевірте зв'язок слова з речовиною, яку ми використовуємо на кухні. Як оплата праці пов'язана з харчовими добавками?	<i>Завдання:</i> Чому щось «тривіальне» пов'язане з числом «три» та дорогами? Як перехрестя доріг вплинуло на значення «незначний»?
Справа № 3: CLUE	Справа № 4: MUSCLE
<i>Завдання:</i> Як клубок ниток допоміг змінити значення цього слова з фізичного предмета на детективний термін («доказ»)?	<i>Завдання:</i> Доведіть, що анатомія людини в давнину сприймалася через образи дрібних тварин. Чому м'яз – це «маленька миша»?
Справа № 5: QUARANTINE	Справа № 6: DISASTER
<i>Завдання:</i> Яке число зашифроване в цьому слові? Як історія судноплавства у Венеції визначила тривалість ізоляції?	<i>Завдання:</i> Як астрологія вплинула на назву катастроф? Чому «погана зірка» стала символом нещастя?

ЗРАЗОК ЗВІТУ «ДЕТЕКТИВА»

(Для самоперевірки)

Справа: CANDIDATE

Первинне слово: латинське *candidatus*.

Первинне значення: «Той, хто одягнений у біле».

Історія: у Стародавньому Римі люди, які претендували на державні посади, носили білосніжні тоги (*toga candida*), щоб продемонструвати свою чистоту та чесність.

Висновок для перекладача: знання етимології допомагає зрозуміти конотацію слова – воно первинно несе ідею прозорості й відкритості намірів.

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ

Запам'ятовування: студенти краще запам'ятовують терміни завдяки яскравим асоціаціям (наприклад, *muscle* = мишка під шкірою).

Аналітичні навички: вправа вчить бачити структуру слова та виокремлювати корені (морфемний аналіз).

Обсяг посібника: цей розділ разом із картками та поясненнями займає ще 2–3 сторінки і робить блок практичних завдань максимально насиченим.

БЛОК 2: КОРПУСНИЙ ТА ЦИФРОВИЙ БАТЛ

* * * * *

3. Вправа «N-gram дуель: битва синонімів»

Завдання: вибрати два синоніми (наприклад, *big vs large, freedom vs liberty*). Використовуючи Google N-gram Viewer, студенти мають визначити, який із синонімів зараз «на піку мови», а який поступово зникає.

«Перемога»: прогноз → чи зникне менш популярне слово через 50 років? Обґрунтування думки.

Ця вправа вводить студентів у світ лінгвістичної статистики й корпусної лінгвістики. Вона демонструє, що вибір слова часто залежить не від «правильності», а від його актуальності в конкретну історичну епоху.

Практичний кейс № 3 «N-gram дуель: битва синонімів»

Мета: Навчитися використовувати інструмент *Google Ngram Viewer* для порівняльного аналізу частотності вживання слів, відстеження мовної моди та перевірки актуальності синонімів у діахронічному аспекті (у часі).

Інструментарій: Google Ngram Viewer (books.google.com/ngrams).

Інструкція для студента

1. Отримайте «пару дуелянтів» (два або більше синонімів).
2. Налаштуйте параметри: введіть слова в поле пошуку через кому (наприклад: *freedom, liberty*). Оберіть часовий проміжок (наприклад, 1800–2019) та мовний корпус (*English*).

3. Аналізуйте графік:

Яке слово було лідером у XIX столітті?

Чи є точка перетину (момент, коли одне слово витіснило інше)?

Яке слово є «моднішим» сьогодні?

4. Висуніть гіпотезу: чому, на вашу думку, відбулася зміна популярності (історичні події, вплив культури чи технологій тощо)?

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (КАРТКИ ДЛЯ ДУЕЛІ)

Дуель № 1: Цінності	Дуель № 2: Емоції
Пара: <i>Freedom vs Liberty</i>	Пара: <i>Happy vs Cheerful vs Gay</i>
<i>Запитання:</i> Яке слово стало домінувати після Другої світової війни?	<i>Запитання:</i> Коли слово <i>Gay</i> почало стрімко втрачати частотність у значенні «веселий»?
Дуель № 3: Технології	Дуель № 4: Бізнес та соціум
Пара: <i>Wireless vs Radio</i>	Пара: <i>Staff vs Personnel vs Human Resources</i>

<i>Запитання:</i> Коли термін <i>Wireless</i> пережив «друге народження» (камбек)?	<i>Запитання:</i> Який термін вважається найбільш сучасним та офіційним у корпоративній культурі?
Дуель № 5: Гендер та суспільство	Дуель № 6: Повсякденність
Пара: <i>Stewardess vs Flight attendant</i>	Пара: <i>Pardon vs Sorry</i>
<i>Запитання:</i> Як політкоректність вплинула на графік вживання цих слів після 1970-х років?	<i>Запитання:</i> Яке слово виграє битву за ввічливість у XXI столітті?

ЗРАЗОК АНАЛІЗУ ДЛЯ ЗВІТУ

(Для самоперевірки)

Приклад:

TELEVISION vs RADIO

Період спостереження: 1900 – 2019 рр.

Результат: до 1950-х років *Radio* абсолютний лідер. У 1954 році лінії перетинаються – *Television* стає популярнішим.

Висновок перекладача: при перекладі історичних текстів або стилізації під епоху важливо враховувати, яке слово було «в дусі часу». Використання *Flight attendant* у тексті про 1950-ті роки буде анахронізмом.

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ

Наочність: студенти бачать мову як математичну модель.

Обґрунтованість: перекладач вчиться доводити свою правоту не фразою «я так відчуваю», а за допомогою статистичних даних.

* * * * *

4. Вправа «Reverse-квест: Впіймай слово за хвіст»

Завдання: викладач зачитує дефініцію або опис явища (наприклад: «стан, коли після подорожі літаком збивається біологічний ритм»).

Студенти, використовуючи Reverse Dictionary (OneLook), мають першими знайти термін (*Jet lag*).

«Перемога»: швидкість та точність.

Ця вправа є справжнім викликом для перекладацької інтуїції: завдяки їй використанню студенти вчаться працювати в умовах, коли вони знають концепт, але не знають терміна. Завдання ідеально підходить для розширення активного словникового запасу.

Практичний кейс № 4 «Reverse-квест: ввіймай слово за хвіст»

Мета: Опанувати навички пошуку прецизійної лексики за допомогою ідеографічних та зворотних словників, навчитися формулювати точні дескриптивні запити.

Інструментарій: OneLook Reverse Dictionary, Merriam-Webster Thesaurus (Search by definition), Describing Words.

Інструкція для студента

1. Отримайте «загадку» – опис явища, предмета або почуття, назву якого ви «забули».
2. Сформулюйте запит: виділіть ключові ознаки з опису (наприклад, якщо це «страх книжок», запит буде: *fear of books*).
3. Використайте Reverse Dictionary: введіть опис у пошуковий рядок.
4. Проведіть відбір: система видасть список слів. Вам потрібно обрати те, яке за стилістикою та контекстом підходить до вашої «загадки».
5. Верифікація: перевірте обране слово у звичайному тлумачному словнику, щоб переконатися, що ви влучили в ціль.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (картки-квести)

Квест № 1: Психологія	КВЕСТ № 2: Природа та відчуття
Опис: Стан людини, коли вона бачить обличчя або знайомі образи в неживих предметах (наприклад, обличчя на Місяці чи в хмарах).	Опис: Приємний, свіжий запах землі та пилу в повітрі після того, як пройшов дощ.
Ключ для пошуку: <i>seeing faces in things</i>	Ключ для пошуку: <i>smell of rain on dry earth</i>
КВЕСТ №3: Суспільство та етика	КВЕСТ №4: Побут та дрібниці
Опис: Відчуття задоволення або радості, яке людина відчуває, спостерігаючи за невдачами чи бідами інших.	Опис: Пластиковий або металевий наконечник на кінці шнурка для взуття, який полегшує його затягування.
Ключ для пошуку: <i>joy in someone's misfortune</i>	Ключ для пошуку: <i>plastic tip of a shoelace</i>
КВЕСТ №5: Медицина та подорожі	КВЕСТ №6: Книжкова справа
Опис: Втома та дезорієнтація, спричинена швидким перельотом через кілька часових поясів.	Опис: Людина, яка постійно купує книги, але не читає їх, дозволяючи їм накопичуватися на полицях.
Ключ для пошуку: <i>tiredness after long flight time zones</i>	Ключ для пошуку: <i>buying books but not reading them</i>

ЗРАЗОК ВИКОНАННЯ

(для самоперевірки)

Запит: plastic tip of a shoelace

Результат пошуку: Aglet (Еглет).

Контекст: Використовується в технічних описах одягу або взуття.

Український відповідник: Еглет, наконечник шнурка.

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ

Пошукова гнучкість: вправа вчить студентів перефразувати думки, що є критичним для перекладача.

Боротьба з паузами: допомагає долати «ефект застрягання», коли слово не згадується миттєво.

БЛОК 3: КРЕАТИВНИЙ ПЕРЕКЛАД ТА AI

* * * * *

5. Вправа «Сленг-експертиза: Urban Dictionary vs ChatGPT»

Завдання: взяти ультрасучасний сленгізм із TikTok чи Reddit. Студенти діляться на дві групи: одна шукає значення в Urban Dictionary, інша – запитує у ChatGPT. Потім вони порівнюють результати.

«Перемога»: визначення, чий опис точніший і містить більше прикладів реального вживання.

Ця вправа є однією з найбільш захопливих для студентів, оскільки вона дозволяє порівняти «людський» (хоча й анонімний) досвід краудсорсингу з алгоритмічним інтелектом. Вона вчить критично оцінювати джерела, які працюють із живою мовою, що змінюється щодня.

Практичний кейс № 5 «Сленг-експертиза: urban dictionary vs chatgpt»

Мета: Проаналізувати можливості й обмеження штучного інтелекту порівняно з краудсорсинговими платформами у сфері неологізмів та сленгу; розвинути навички верифікації «токсичного» або застарілого контенту.

Інструментарій: Urban Dictionary (urbandictionary.com), ChatGPT (або інша LLM), соціальні мережі (X / Twitter, Reddit) для фінальної перевірки.

Інструкція для студента

1. Оберіть «гарячий» термін із запропонованого списку (картки). Це слова, що виникли в інтернет-культурі протягом останніх 1–2 років.

2. Запит до Urban Dictionary: знайдіть слово. Зверніть увагу на визначення з найбільшою кількістю лайків та на дату його публікації.

3. Запит до ChatGPT: сформулюйте професійний промпт: «Поясни значення сленгового терміна [СЛОВО] у контексті покоління Gen Z. Надай приклади вживання та вкажи, чи має воно негативну конотацію».

4. Експертне порівняння

Хто надав ширший культурний контекст?

Чи помітив ChatGPT сарказм або іронію, які часто притаманні сленгу?

Чи є в Urban Dictionary дефініції, які суперечать одна одній?

5. Вердикт перекладача: Який з варіантів ви б використали для перекладу субтитрів до молодіжного серіалу?

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (картки з неологізмами)

Картка № 1: RIZZ	Картка № 2: DELULU
<i>Завдання:</i> визначте етимологію (від якого слова це скорочення) та як воно стало «Словом року» за версією Oxford.	<i>Завдання:</i> знайдіть, у яких ситуаціях вживання цього слова є іронічним самовисміюванням, а в яких – критикою.
Картка № 3: SITUATIONSHIP	Картка № 4: GOBLIN MODE
<i>Завдання:</i> Чим це поняття відрізняється від класичного <i>dating</i> ? Як словники пояснюють відсутність зобов'язань у цьому терміні?	<i>Завдання:</i> Дослідіть, як це слово пов'язане з поведінкою під час пандемії та відмовою від соціальних стандартів.
Картка № 5: TOUCH GRASS	Картка № 6: NPC
<i>Завдання:</i> З'ясуйте, чи є цей вираз дружньою порадою чи грубою образою в інтернет-суперечках.	<i>Завдання:</i> Як геймерський термін перетворився на метафору для опису людей, що не мають власної думки?

ЗРАЗОК АНАЛІЗУ

(для самоперевірки)

Термін TOUCH GRASS

Urban Dictionary: дає багато варіантів, часто агресивних: “*Tell someone to go outside because they spend too much time on the internet*”. Рейтинг лайків показує, що це мем-образа.

ChatGPT: госянює більш дипломатично: “A slang phrase used to tell someone to reconnect with reality”. Надає етимологічний зв’язок із перебуванням на природі.

Висновок: Urban Dictionary краще передає «агресивний» вайб терміна, тоді як ChatGPT краще пояснює механіку його вживання для тих, хто не в темі.

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ

Критичне мислення: Студенти бачать, що AI може бути занадто «ввічливим» і пропускати грубі відтінки значень.

Актуальність: Робота з мовою, яка оточує студентів у соцмережах, підвищує інтерес до лексикографії.

Обсяг посібника: Ця вправа разом із вступним текстом про AI-лексикографію та Urban Dictionary додає ще 3–4 сторінки унікального контенту, якого зазвичай немає в класичних підручниках.

* * * * *

6. Вправа «Локалізатор-невдаха»

Завдання: студентам дають реальні назви брендів або заголовки, які було невдало перекладено через ігнорування конотацій (наприклад, відомі фейли Coca-Cola або Pepsi в Китаї). Використовуючи словники конотацій та культурних реалій, вони мають запропонувати «переможний» варіант локалізації.

«Перемога»: презентація ідеального варіанту, який би «продав» товар.

Ця вправа фокусується на прагматичному аспекті лексикографії. Вона демонструє, що переклад – це не просто пошук слова у словнику, а врахування культурного фону, релігійних табу й асоціацій. Це ідеальний спосіб навчити студентів користуватися словниками конотацій і фонові лексики.

Практичний кейс № 6 «Локалізатор-невдаха»

Мета: навчитися виявляти приховані негативні конотації та культурні невідповідності при перекладі назв брендів, слоганів і рекламних повідомлень; опанувати роботу зі спеціалізованими довідниками культурних реалій.

Інструментарій: Dictionary of English Culture, Merriam-Webster (Section: Synonyms / Connotations), Urban Dictionary, Google Images (для перевірки візуальних асоціацій).

Інструкція для студента

1. Отримайте картку «Провалу» – реальну історію бренду, який зазнав фіаско на міжнародному ринку через невдалу локалізацію назви.
2. Проведіть аудит: використовуючи словники, знайдіть, яке саме значення або конотація слова стала причиною провалу в конкретній країні.
3. Використайте тезаурус: підберіть 3–4 синоніми до оригінальної назви, які б передавали ту саму ідею, але не мали негативного підтексту.
4. Запропонуйте «Ремонт»: оберіть найкращий варіант локалізації (переклад, транслітерація або повна адаптація) та обґрунтуйте його.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (картки «перекладацьких катастроф»)

Кейс № 1: автомобіль «Nova»	Кейс № 2: напій «Coca-Cola» (китай)
<i>Ситуація:</i> компанія General Motors вивела модель Chevy Nova на ринок Латинської Америки. Продажі були нульовими.	<i>Ситуація:</i> Коли бренд вперше зайшов у Китай, назву транслітерували як Ke-kou-ke-la.
<i>Завдання:</i> використовуючи словник іспанської мови, з'ясуйте, що означає фраза «nova».	<i>Завдання:</i> знайдіть за допомогою джерел, чому китайські ієрогліфи з цим звуком означали «кусай воскового пуголовка». Запропонуйте кращу назву.

Кейс № 3: компанія «GERBER» (Африка)	Кейс № 4: ручка «PARKER» (Мексика)
<i>Ситуація:</i> виробник дитячого харчування Gerber почав продавати продукцію в Ефіопії з тим самим логотипом – усміхненим малюком.	<i>Ситуація:</i> Слоган «It won't leak in your pocket and embarrass you» переклали іспанською як «No filtrará в su bolsillo y lo embarazarà».
<i>Завдання:</i> дослідіть через культурні довідники, яка традиція маркування товарів в Африці спричинила жах у покупців.	<i>Завдання:</i> використовуючи словник помилкових друзів перекладача, знайдіть значення іспанського слова <i>embarazar</i> .
Кейс № 5: слогани «KFC» (Китай)	Кейс № 6: скандинавські пилюсоси «ELECTROLUX»
<i>Ситуація:</i> знаменитий слоган «Finger-lickin' good» (Пальчики оближеш) переклали буквально.	<i>Ситуація:</i> компанія намагалася підкорити ринок США слоганом «Nothing sucks like an Electrolux».
<i>Завдання:</i> з'ясуйте, чому в Китаї це сприйняли як заклик до канібалізму.	<i>Завдання:</i> використовуючи Urban Dictionary, знайдіть сленгове значення дієслова <i>to suck</i> у США.

ЗРАЗОК АНАЛІЗУ

(Для самоперевірки)

Практичний кейс № 6 «ELECTROLUX»

Помилка: слово *sucks* у технічному словнику означає «всмоктувати», але в сленгу – «бути жахливим / відстійним».

Наслідок: американці прочитали це як «Ніщо так не зашкварне, як Електролюкс».

Рішення: замінити на «*Powerful suction for a cleaner home*» (акцент на функціональність без двозначності).

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ

Професійна відповідальність: студент розуміє, що помилка у словнику може коштувати компанії мільйонів доларів.

Робота з конотаціями: це найкращий спосіб навчити розрізняти пряме значення (*denotation*) від додаткового (*connotation*).

БЛОК 4: РОБОТА З ТЕРМІНОЛОГІЄЮ (PRO LEVEL)

* * * * *

7. Вправа «Глосарій майбутнього»

Завдання: студенти мають обрати нову технологію (наприклад, *Metaverse*, *Neuralink*, *Deepfake*) і за 15 хвилин, використовуючи різні джерела, скласти власну словникову статтю для цього слова за всіма правилами (транскрипція, дефініція, етимологія, приклади).

«Перемога»: найбільш професійно оформлена стаття, яку «хотілося б додати в Oxford».

Ця вправа є логічним завершенням курсу, оскільки вона перетворює студента зі споживача лексикографічного контенту на його творця. Вона вимагає синтезу всіх отриманих знань: від структурування словникової статті до розуміння неологізмів та технологічних трендів.

Практичний кейс №7 «Глосарій майбутнього» (visionary lexicography)

Мета: Навчитися самостійно створювати лексикографічні описи для понять, що щойно виникли або перебувають у процесі формування; розвинути навички термінотворення та структурування мікроструктури словникової статті.

Інструментарій: Google Search (для аналізу контекстів), OneLook (для перевірки існуючих визначень), Canva або MS Word (для оформлення).

Інструкція для студента

1. Оберіть «Концепт майбутнього» – термін із галузі високих технологій, екології чи соціології, який ще не зафіксований у великих академічних словниках (або має там лише побіжну згадку).

2. Проведіть кабінетне дослідження: знайдіть 3–5 реальних прикладів вживання цього слова в англомовній пресі (*Wired, TechCrunch, The Verge*) або наукових блогах.

3. Сконструйте словникову статтю: за всіма канонами, які ми вивчили (використовуйте Додаток А та Б для посилань).

Headword (заголовне слово);

IPA (транскрипція);

Part of speech (частина мови);

Definition (чітке тлумачення);

Etymology (звідки пішло слово);

Usage labels (чи це сленг, чи технічний термін);

Example sentences (мінімум два реальних приклади).

4. Презентуйте «майбутнє»: поясніть, чому це слово стане важливим для перекладачів через 5–10 років.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (список термінів-кандидатів)

ТЕХНО-ТРЕНДИ	ЕКО- ТА СОЦІО-ЛІНГВІСТИКА
1. Prompt Engineer (Людина, що керує ШІ)	4. Greenwashing (Еко-маніпуляції брендів)
2. Digital Twin (Цифровий двійник об'єкта)	5. Doomscrolling (Поглинання поганих новин)
3. Neuro-rights (Права людини в епоху нейроінтерфейсів)	6. Solastalgia (Туга за кліматом, що змінився)

ЗРАЗОК ВИКОНАННЯ

(Проект студента)

Об'єкт DOOMSCROLLING

Doomscrolling /' du:m ,skrəʊ.lɪŋ/ *n.* [U] [*infml.*]

Definition: the action of continuously scrolling through bad news on social media, even though it is disheartening or depressing.

Etymology: Compounded from *doom* (destruction/death) + *scrolling* (moving through digital text). Popularized during the 2020 COVID-19 pandemic.

Examples:

1. Stop doomscrolling and go get some sleep!
2. Experts warn that doomscrolling can lead to increased anxiety.

Ukrainian equivalent: Думскролінг, «гортання апокаліпсису».

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ:

Професійна автономія: студент перестає боятися слів, яких «немає в словнику», і вчиться аналізувати їх самостійно.

Навички дизайну контенту: оформлення словникової статті привчає до точності та лаконічності.

* * * * *

8. Вправа «Емої-лексикографія»

Завдання: спробувати перекласти ряд речень, де замість деяких слів стоять емодзі, використовуючи словники символів або контекстуальні підказки. *Обговорення:* чи стануть емодзі частиною офіційних словників майбутнього?

«Перемога»: найбільш адекватний і літературний переклад «зашифрованого» тексту.

Вправа «Емої-лексикографія» є надзвичайно актуальною, оскільки сучасна цифрова комунікація (месенджери, соцмережі, реклама) все частіше використовує піктограми як повноцінні семантичні одиниці. Для перекладача важливо розуміти, що емодзі – це не просто «картинки», а знаки, які мають свої дефініції, культурні особливості та навіть юридичну силу.

Практичний кейс № 8 «Емої-лексикографія: переклад 2.0»

Мета: ознайомитися зі спеціалізованими словниками візуальних символів; навчитися інтерпретувати значення емодзі залежно від

культурного контексту та платформи; розвинути навички перекладу мультимодальних текстів (текст + візуал).

Інструментарій: Emojipedia (emojipedia.org), Dictionary.com (Emoji section), Urban Dictionary (для сленгових значень емодзі).

Інструкція для студента

1. Отримайте «Повідомлення» (картку), де ключові смислові одиниці замінені на емодзі.

2. Використайте Emojipedia: Знайдіть офіційну назву та опис емодзі. Зверніть увагу на розділ «*Meaning*», оскільки візуалізація одного й того самого символу може відрізнятись на iOS, Android та Windows.

3. Проведіть «Культурну верифікацію»: перевірте, чи не має цей символ специфічного значення в різних країнах (наприклад, жест 🙌 в одній культурі – побажання успіху, в іншій – образа).

4. Зробіть текстовий переклад: відтворіть зміст повідомлення літературною мовою, зберігши емоційне забарвлення, яке надавали емодзі.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ РОБОТИ (картки-ребуси)

Картка №1: Бізнес-переписка	Картка № 2: Культурний шок
<i>Повідомлення:</i> «We need to 🤝 on this project ASAP. Otherwise, our 💰 will 📉»	<i>Повідомлення:</i> «In some cultures, sending 🙌 is a sign of rock music, but in others, it means your partner is 💔»
<i>Завдання:</i> перекладіть офіційно-діловим стилем. Що означає поєднання грошей і крил?	<i>Завдання:</i> дослідіть через Emojipedia різницю між «Sign of the Horns» у США та країнах Середземномор'я.
Картка № 3: Сленг та метафори	Картка № 4: Юридичний нюанс
<i>Повідомлення:</i> «She is such a 🍷, don't trust her 🗡️ heart»	<i>Повідомлення:</i> «The court ruled that sending 👍 in a chat constitutes a binding 📜»
<i>Завдання:</i> знайдіть в Urban Dictionary, чому змія стала символом певної поведінки в соцмережах.	<i>Завдання:</i> знайдіть реальний судовий прецедент (Канада, 2023), де емодзі «лайк» визнали підписом під контрактом.

ЗРАЗОК АНАЛІЗУ (Для самоперевірки)

Емодзі: 🙏 (Folded Hands)

Офіційне значення: «Person with folded hands» (молитва або прохання).

Контекст Японії: «Please" або "Thank you».

Контекст Заходу: часто сприймається як «High five» (плескання долонями двох людей).

Висновок перекладача: неправильне трактування цього символу в діловому листуванні може призвести до хибного розуміння тону розмови (вдячність vs святкування успіху).

МЕТОДИЧНА ЦІННІСТЬ

Сучасність: вправа готує до роботи з SMM-текстами, блогами та особистим листуванням.

Міжкультурна компетенція: студенти бачать, що навіть невербальні знаки потребують «словникової» перевірки.

Чому ці вправи працюють?

Гейміфікація – студенти змагаються, що підвищує залученість.

Актуальність – вони працюють з живою мовою, а не з пильними фоліантами 70-х років.

Інструментарій – кожна вправа змушує відкрити новий ресурс (N-gram, IATE, Ludwig.guru тощо).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

I

Основний блок

Основна

1. Білоус О. М. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 200 с. (не перевидавалось).

2. Маторіна Н. М. Сучасні лексикографічні джерела у професійній діяльності перекладача: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2023. 80 с.

3. Перебийніс В. І., Сорокін В. М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2009. 218 с. (не перевидавалось).

4. Степанюк М. Лексикографія української мови. Навчально-методичний посібник для факультативних занять. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 124 с. (не перевидавалось).

5. Ціхоцький І., Левчук О. Лексикографічний практикум: навчально-методичний посібник для студентів I курсу філол. ф-ту. Львів: [б. в.], 2013. 113 с. (не перевидавалось).

Допоміжна

1. Володіна Т. С., Рудківський О. П. Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня: навчально-методичний посібник. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2017. 296 с. (не перевидавалось).

2. Дубічинський В. В. Лексикографія: навчально-методичний посібник для студентів денного та заочного навчання зі спец. «Перекладач» і «Прикладна лінгвістика». Харків: НТУ «ХПІ», 2012. 68 с.

3. Дубічинський В. В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології. Харків, 2004. 164 с. (не перевидавалось).

4. Зубець Н. О. Українська лексикографія другої половини ХХ – початку ХХІ століття: навчальний посібник. Запоріжжя: [б.в.], 2008. 124 с. (не перевидавалось).

5. Кровицька О. Українська лексикографія: Теорія і практика. Львів, 2005. 174 с.

6. Сидни І. Лендау. Мистецтво та ремесло лексикографії. 2012. 480 с. (не перевидавалось).

7. Симоненко Л. Тлумачно-перекладна лексикографія. *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті*. Київ, 2011. С. 308–314.

8. Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія: теорія, практика, перспективи. Київ, 2012. 456 с.

9. Черницький В. Б. Комп'ютерна лексикографія: навчальний посібник. Миколаїв: НУК, 2004. 84 с. (не перевидавалось).

10. Широков В. А. Елементи лексикографії: монографія. Київ: Довіра, 2005. 304 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідкова література. URL: <http://surl.li/qxaut>

2. Список словників української мови. URL: <http://surl.li/jpned>

3. Український мовно-літературний фонд НАН України. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

II

Додатковий блок

охоплює як класичну теоретичну базу, так і сучасні цифрові ресурси: теоретичні праці, власне словники та цифрові платформи (корпуси) (орієнтовний список)

1. Теоретичні засади лексикографії та перекладу

Демська О. Вступ до лексикографії. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с. (Фундаментальний підручник про основи створення словників).

Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2006. 104 с. (Розділ про лексикографію).

Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 711 с.

Atkins B. T. S., Rundell M. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford University Press, 2008. 553 p. (Класичне керівництво для тих, хто хоче розуміти внутрішню «кухню» словника).

Landau S. I. *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*. Cambridge University Press, 2001. 497 p. (Фундаментальне дослідження, що розкриває повний цикл створення словників – від теоретичного планування та збору корпусних даних до практичних аспектів дефініювання слів і правових питань лексикографії).

2. Сучасні лексикографічні джерела (Словники)

Словник української мови у 20-ти томах (СУМ-20). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.google.com/search?q=sum20.com.ua>

Oxford English Dictionary (OED). [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.oed.com

Merriam-Webster Online Dictionary. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.merriam-webster.com

Cambridge Learner's Dictionary. [Електронний ресурс]. Режим доступу: dictionary.cambridge.org

Macmillan Dictionary and Thesaurus. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.macmillandictionary.com

Collins Online Dictionary. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.collinsdictionary.com

3. Цифрові ресурси та корпуси текстів для перекладача

Slovnyk.ua – портал української мови (словники, правопис, граматики).

Reverso Context – система контекстуального пошуку перекладів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: context.reverso.net

Ludwig.guru – лінгвістична пошукова система, що допомагає писати кращою англійською мовою.

British National Corpus (BNC) – корпус британського варіанту англійської мови.

Corpus of Contemporary American English (COCA) – найбільший корпус американської англійської.

IATE (Interactive Terminology for Europe) – термінологічна база даних Європейського Союзу.

Google Ngram Viewer – сервіс для аналізу частотності слів у друкованих джерелах.

Методична порада: при роботі з цими джерелами студентам рекомендується звертати увагу на розділ «User Guide» або «About» на кожному сайті. Це допоможе зрозуміти специфіку набору символів, скорочень та джерел формування бази даних конкретного словника.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Чи знаєте ви, що... або лексикографічний калейдоскоп

I

Цікаві факти про словники

* * * * *

«Книга книг» за обсягом. Найбільшим словником у світі вважається «Нідерландський словник» (*Woordenboek der Nederlandsche Taal*). Його створювали протягом 134 років (з 1864 по 1998 рік). Він налічує 43 томи, на яких розміщено близько 400 000 слів.

* * * * *

Словники-привиди. У лексикографії існує поняття «*ghost words*» (слова-привиди). Це слова, які з'явилися в словниках через друкарські помилки або неправильне прочитання рукописів. Найвідоміше з них – слово «Dord», яке 5 років значилося у словнику Вебстера як синонім до слова «щільність», хоча насправді було лише неправильно прочитаною поміткою фізиків «D or d» (*density*).

* * * * *

Перший український словник. Першим друкованим словником української мови (церковнослов'янсько-українським) вважається «Лексис» Лаврентія Зизанія, виданий у Вільні в 1596 році. Він містив 1061 слово і став фундаментом для подальшої української лексикографії.

* * * * *

Оксфордський словник і вбивця. Одним із найактивніших волонтерів, які допомагали збирати цитати для першого видання Оксфордського словника англійської мови, був Вільям Честер Майнор – лікар, який на той час перебував у психіатричній лікарні для злочинців. Він надіслав понад 10 000 карток зі словами.

* * * * *

Словник як політичний інструмент. У 1755 році Семюель Джонсон у своєму знаменитому словнику англійської мови дав жартівливе та упереджене визначення вівсу (*Oats*): «Зерно, яке в Англії зазвичай дають коням, а в Шотландії ним харчуються люди». На що шотландці відповіли: «Саме тому в Англії такі чудові коні, а в Шотландії – такі чудові люди».

* * * * *

Найшвидша лексикографія. У сучасну цифрову епоху нові слова потрапляють до онлайн-словників (як-от *Oxford English Dictionary* або *Merriam-Webster*) за лічені місяці або навіть тижні після їх появи в мережі, тоді як раніше цей процес тривав десятиліттями.

* * * * *

Словник емодзі. У 2015 році Оксфордський словник вперше в історії проголосив «словом року» не слово, а піктограму – емодзі 😄 (обличчя зі сльозами радості), визнавши вплив візуальної комунікації на сучасну мову.

* * * * *

Корпуси-гіганти. Найбільший корпус англійської мови, *English Web 2020 (enTenTen20)*, містить понад 36 мільярдів слів. Щоб людина могла просто прочитати таку кількість тексту (без аналізу), їй знадобилося б приблизно 137 000 років безперервного читання.

* * * * *

Словники, що «не сплять». Сучасні онлайн-ресурси, як-от *Urban Dictionary*, оновлюються в режимі реального часу. Новий сленг або мем може отримати дефініцію та тисячі прикладів уживання вже через кілька годин після появи в соцмережах.

* * * * *

Смерть паперових титанів. У 2012 році керівництво *Encyclopædia Britannica* оголосило про припинення друку паперових версій після 244 років існування. Тепер вона існує виключно в цифровому форматі. Те саме сталося і з багатьма академічними словниками: цифрова версія дозволяє вносити правки щохвилини.

* * * * *

Google як лексикографічний інструмент. Метод «Google-тесту» (пошук точної фрази в лапках) часто використовується перекладачами як імпровізований корпус текстів для перевірки частотності вживання виразу. Проте лінгвісти застерігають: кількість результатів у Google не завжди дорівнює їхній правильності!

* * * * *

Скривджені перекладачі та «Reverso Context». Популярний серед студентів ресурс *Reverso Context* не є класичним словником. Це «дзеркальний корпус», який індексує вже готові переклади з мережі (субтитри, документи ООН, вебсайти). Його головний секрет – у великих даних, але його головна небезпека – він може тиражувати чужі помилки.

* * * * *

Лексикографія та AI. Сучасні словники вже не просто пояснюють слово, вони передбачають ваші потреби. Завдяки технологіям *Natural*

Language Processing (NLP), електронні словники здатні автоматично групувати слова за тематичними кластерами та підбирати колокації (стійкі словосполучення), які найімовірніше знадобляться перекладачу.

* * * * *

Корпус як «детектор брехні». За допомогою корпусних лінгвістичних методів науковці можуть встановлювати авторство текстів або виявляти приховані маніпуляції в медіа. Наприклад, аналіз частотності певних прикметників у словникових дефініціях може виявити приховане гендерне або політичне упередження авторів словника.

* * * * *

Словник як зброя проти детективів. У США існує «Словник тюремного сленгу», який регулярно оновлюється. Поліція та спецслужби вивчають його, щоб розуміти зашифровані переговори злочинців, які використовують побутові слова для позначення незаконних дій.

* * * * *

Найперше слово в історії. Найдавнішим збереженим словником вважається шумерсько-аккадський перелік слів на глиняних табличках, датований приблизно 2300 роком до н.е. Це був список професій, продуктів та предметів побуту.

* * * * *

Словники для неіснуючих мов. Існують повноцінні словники ельфійської мови (квенья), створеної Дж. Р. Р. Толкіном, та клінгонської мови із серіалу «Зоряний шлях». Цікаво, що клінгонський словник розійшовся накладом понад 250 000 примірників.

* * * * *

«Mountweazel» – пастка для плагіаторів. Укладачі словників іноді навмисно вставляють вигадані слова з фейковими визначеннями. Це робиться для того, щоб викрити крадіжку авторського права: якщо це неіснуюче слово з'являється у конкурента, факт копіювання стає очевидним.

* * * * *

Словник, що заборонили. У 1970-х роках у деяких штатах США словник *The American Heritage Dictionary* був заборонений у шкільних бібліотеках, оскільки містив «надто відверті» на той час сленгові вирази.

* * * * *

Найбільша кількість значень. В англійській мові слово «set» довгий час було рекордсменом Оксфордського словника за кількістю значень (понад 430). Проте з розвитком технологій його випередило слово «gun», яке в цифровому контексті набуло величезної кількості нових смислів.

* * * * *

Словник-гігант, який можна гортати лише вдвох. Найбільший за фізичним розміром друкований словник у світі був представлений в Індії. Його висота сягала понад метр, а вага була такою, що для перегортання сторінок знадобилося кілька людей.

* * * * *

Перший «словник матерів». Знаменитий словник живої мови Володимира Даля спочатку містив багато лайливих слів, які цензура того часу змушувала вилучати. Повні версії з «нецензурною лексикою» стали доступні лише значно пізніше як окремі наукові видання.

* * * * *

Словники та нейропсихологія. Дослідження показують, що коли перекладач шукає слово в паперовому словнику, задіюється більше ділянок мозку (зокрема просторова пам'ять), ніж при копіюванні слова в онлайн-перекладач. Це сприяє кращому запам'ятовуванню терміна.

* * * * *

Найкоротший словник. Існують мікрословники для вузьких субкультур (наприклад, словник геймерів чи трейдерів), які складаються лише з кількох сторінок, але без них зрозуміти професійну комунікацію в цих спільнотах неможливо.

II ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

На основі оприлюдненого матеріалу пропонуємо творчі завдання, виконання яких допоможе студентам вийти за межі простого зазубрювання термінів і поглянути на лексикографію як на живу, подекуди детективну та гостросоціальну науку.

Теми для творчих робіт, есе, дискусій або міні-проектів, сформульовані на основі цікавих фактів, які презентовано вище.

1. Етика та «пастки» в лексикографії

Тема есе: «Mountweazels у словниках: чи виправдана фальсифікація заради захисту авторського права?»

Питання для дискусії: Чи має право укладач словника свідомо вводити читача в оману, щоб спіймати плагіатора? Де межа між захистом інтелектуальної власності та достовірністю джерела?

2. Мова як дзеркало соціальних конфліктів

Тема есе: «Словник як інструмент цензури та визволення: від заборон сленгу до фіксації мови протесту».

Питання для дискусії: Чи повинен словник бути «стерильним» і виховувати культуру мовлення, чи він має бути «дзеркалом», що фіксує навіть найбрудніші та найагресивніші вияви мови?

3. Майбутнє перекладача в епоху AI

Тема есе: «Run vs Set: чому цифрова епоха змінює семантичну структуру мови швидше, ніж будь-коли».

Питання для дискусії: Якщо штучний інтелект здатен індексувати мільярди контекстів за секунди, чи залишиться роль «людської» лексикографії лише в фіксації емоційних та культурних відтінків?

4. Психологія словника

Тема есе: «Паперова vs Цифрова лексикографія: як спосіб пошуку інформації змінює професійну пам'ять перекладача».

Питання для дискусії: Чи втрачаємо ми глибину розуміння слова, відмовляючись від «повільного» гортання сторінок на користь миттєвого кліку?

5. Словники вигаданих світів

Тема есе: «Конланг-лексикографія: навіщо людству словники ельфійської та клінгонської мов?»

Питання для дискусії: Чому робота з вигаданими мовами може навчити перекладача у вимірі структури та логіки реальних мов

Методична порада: ці теми можна використовувати для проведення «лексикографічного батлу» або круглого столу. Наприклад, розділяємо групу на «консерваторів» (прихильників академічних паперових словників) та «футуристів» (адептів AI та корпусів) і проведемо дебати на основі цих тем.

III

Пропонуємо зразок *детального плану-структури*, який допоможе студенту логічно побудувати свої думки та аргументувати позицію на матеріалі однієї з найактуальніших тем, котра найбільше резонує з майбутньою професією: **«Паперова vs Цифрова лексикографія: як спосіб пошуку інформації змінює професійну пам'ять перекладача»**.

План есе (орієнтовний зразок для студента)

Вступ

Актуальність: короткий огляд переходу від паперових фоліантів до хмарних сервісів.

Теза: хоча цифрові словники забезпечують швидкість, традиційний пошук у друкованих виданнях формує глибші когнітивні зв'язки та професійну пильність.

Основна частина

Розділ 1. Ефект «швидкого кліку» та когнітивна легкість

Як миттєвий результат у Google або Reverso впливає на тривалість запам'ятовування терміна.

Феномен «цифрової амнезії»: ми легше забуваємо те, що можна знайти за секунду.

Розділ 2. Магія «повільного читання» паперового словника

Роль периферійного зору: як, шукаючи одне слово, ми мимохідь вивчаємо сусідні (розширення словникового запасу).

Психологія просторової пам'яті: «Я пам'ятаю, що це слово було на лівій сторінці знизу».

Розділ 3. Критичне мислення та верифікація

Різниця між академічною редактурою друкованого словника та алгоритмами онлайн-агрегаторів.

Чому надлишок варіантів у мережі іноді паралізує вибір перекладача, тоді як словникова стаття структурує його.

Розділ 4. Гібридний підхід як професійна норма

Як поєднати швидкість цифрових корпусів із ґрунтовністю академічних видань.

Використання електронних версій класичних словників (Oxford, Merriam-Webster) як «золотої середини».

Висновок

Підсумок: спосіб пошуку – це не просто технічне питання, а формування інтелектуального стилю перекладача.

Фінальна думка: професіонал має володіти обома інструментами, але не дозволяти автоматизації замінити аналітичне мислення.

Рекомендовані джерела для студента

Статті про нейропсихологію читання (наприклад, праці Мерієнн Вулф про те, як мозок адаптується до цифрового тексту).

Передмови до академічних словників, де пояснюється методологія відбору слів.

Порівняльні огляди сучасних перекладацьких платформ та корпусів (COCA, BNC).

P. S. Цей план допоможе студентам не просто написати текст «про все і ні про що», а провести справжній аналіз своєї майбутньої професійної поведінки.

Професійні поради для студентів

«Золоті правила роботи з лексикографічними джерелами»: від класичної лексикографії до сучасних корпусних технологій та ШІ

* * * * *

Не довіряйте першому ліпшому варіанту. Перше слово у списку значень словника – це найчастотніше значення, але далеко не завжди те, що потрібне вашому контексту.

* * * * *

Перевіряйте «зворотним перекладом». Знайшли еквівалент? Спробуйте перекласти його назад мовою оригіналу в іншому словнику, щоб побачити, чи збігаються вектори значень.

* * * * *

Контекст – це закон. Використовуйте контекстуальні словники (наприклад, *Reverso Context* або *Linguee*), щоб побачити, як слово «живе» у реченні.

* * * * *

Аналізуйте сполучуваність (колокації). Знати слово – мало, треба знати, з якими «сусідами» воно товаришує. Словники колокацій (наприклад, *Oxford Collocations Dictionary*) – ваші найкращі друзі.

* * * * *

Верифікуйте джерела. Завжди звертайте увагу на те, хто видавець ресурсу: авторитетне видавництво (Oxford, Longman, Collins) чи анонімний сайт-агрегатор.

* * * * *

Уникайте «лексикографічного сміття». Стережіться сайтів, які автоматично генерують переклад без редактури – вони лише тиражують помилки.

* * * * *

Використовуйте корпуси текстів. Коли словник мовчить, корпус (наприклад, *BNC* або *COCA*) покаже реальну частотність вживання слова носіями мови.

* * * * *

Звертайте увагу на реєстр. Одне й те саме слово може бути доречним у розмові з друзями, але неприпустимим у юридичному контракті. Словникові помітки (*slang, formal, tech.*) існують не просто так.

* * * * *

Стежте за датою оновлення. Мова змінюється швидше, ніж друкуються книги. Для неологізмів та ІТ-термінів використовуйте лише актуальні онлайн-бази.

* * * * *

Порівнюйте декілька джерел. Якщо три словники дають різні варіанти, шукайте четвертий – академічний – або звертайтеся до галузевих глосаріїв.

* * * * *

Створюйте власні глосарії. Професійний перекладач накопичує власну базу перевірених термінів – це ваш капітал.

* * * * *

Вивчайте монолінгвальні словники. Глумачний словник мови оригіналу (наприклад, *Merriam-Webster*) дає глибше розуміння суті, ніж будь-який перекладний.

* * * * *

Не ігноруйте етимологію. Знання походження слова часто допомагає зрозуміти його сучасне «дивакувате» вживання.

* * * * *

Користуйтеся синонімічними словниками (Thesaurus). Вони допоможуть уникнути тавтології та зроблять ваш переклад «смачним».

* * * * *

Зважайте на територіальні варіанти. Пам'ятайте про різницю між *British English* та *American English* – словник завжди підкаже правильний маркер.

* * * * *

Перевіряйте фахову термінологію в офіційних базах. Для перекладу документів ЄС чи стандартів ISO існують спеціальні бази (наприклад, *IATE*).

* * * * *

Будьте обережні з «фальшивими друзями перекладача». Словник – єдиний спосіб переконатися, що *artist* – це не завжди артист, а *sympathy* – не завжди симпатія.

* * * * *

Використовуйте словники сталих виразів. Ідіоми неможливо перекласти по словах – шукайте цілісну одиницю в ідіоматичних словниках.

* * * * *

Прислухайтеся до фонетичних позначок. Сучасні онлайн-словники дозволяють прослухати вимову – не нехуйте цим, щоб правильно передати слово у транскрипції.

* * * * *

Пам'ятайте: словник – це інструмент, а не заміна мізкам. Остаточне рішення завжди за перекладачем. Словник пропонує варіанти, але відповідальність за вибір несе ви.

* * * * *

Розрізняйте «значення» та «вживання». Словник дає значення, але тільки корпус текстів показує, як часто це слово реально вживається в живій мові.

* * * * *

Звертайте увагу на граматичні коментарі. Позначки [U] (незлічуване) або [P] (тільки множина) у словнику вбережуть вас від грубих граматичних помилок у перекладі.

* * * * *

Шукайте «професійний жаргон». Для перекладу технічних або юридичних текстів шукайте спеціалізовані глосарії на форумах професійних перекладачів (наприклад, *ProZ* або *TranslatorsCafe*).

* * * * *

Використовуйте візуальні словники. Якщо ви перекладаєте будову механізму чи анатомічний термін, візуальний словник допоможе точно ідентифікувати деталь, яку важко описати словами.

* * * * *

Остерігайтеся застарілих слів. Позначка *archaic* або *dated* – це сигнал, що слово краще не використовувати в сучасному діловому чи художньому тексті.

* * * * *

Вивчайте антоніми. Іноді найкращий спосіб перекласти складне речення – це використати антонім із запереченням. Словники антонімів допоможуть знайти потрібне слово.

* * * * *

Перевіряйте власні назви. Спеціалізовані лексикографічні джерела (географічні покажчики, енциклопедії) допоможуть правильно передати назву міста чи прізвище історичної постаті.

* * * * *

Користуйтеся словниками сполучуваності (Collocations). Це допоможе зрозуміти, чи можна з певним іменником вживати конкретне дієслово (наприклад, *take a decision* чи *make a decision*).

* * * * *

Аналізуйте конотацію. Словник може вказати, чи має слово позитивне, негативне або нейтральне забарвлення. Не переплутайте «впертість» із «наполегливістю».

* * * * *

Використовуйте функції «Advanced Search». В онлайн-словниках можна шукати не лише слово, а й фрази, суфікси чи навіть слова за походженням – це економить час.

* * * * *

Стежте за культурними реаліями. Використовуйте лінгвокраїнознавчі словники, щоб зрозуміти приховані сенси, пов'язані з традиціями чи історією іншої країни.

* * * * *

Перевіряйте аббревіатури. Одне скорочення може мати десятки значень у різних галузях. Словники акронімів – ваш порятунок у технічному перекладі.

* * * * *

Не забувайте про словники рим та асоціацій. Якщо ви перекладаєте поезію або рекламні слогани, ці джерела стануть незамінним інструментом креативності.

* * * * *

Звертайте увагу на керування дієслів. Словник підкаже, який прийменник вживати після дієслова. Помилка у прийменнику може повністю змінити зміст речення.

* * * * *

Використовуйте словники мовленнєвого етикету. Вони допоможуть правильно оформити офіційне звернення або лист, зважаючи на культурні норми країни.

* * * * *

Зіставляйте визначення в різних мовах. Якщо ви перекладаєте з англійської на німецьку через українську, перевірте термін безпосередньо в парі мов оригіналу.

* * * * *

Будьте обережні з Вікіпедією. Це чудове джерело для загального розуміння теми, але не завжди надійне для термінологічного перекладу. Завжди звіряйте терміни з офіційними джерелами.

* * * * *

Аналізуйте приклади вживання. Часто приклад у словниковій статті дає більше розуміння, ніж саме визначення.

* * * * *

Заведіть «словник помилок». Записуйте складні випадки, у яких ви колись помилилися або довго вагалися – це ваш особистий досвід, який не забудеться.

* * * * *

Залишайтеся допитливими. Навіть якщо ви впевнені у значенні слова, але воно звучить дивно в тексті – не лінуйтеся зазирнути у словник ще раз. Можливо, ви відкриєте нове значення.

* * * * *

Оцінюйте «прозорість» дефініції. Якщо тлумачний словник пояснює складне слово через ще складніші терміни, шукайте словники *Learner's Dictionaries* (наприклад, *Oxford Learner's*) – вони використовують обмежений набір простих слів для пояснення значень.

* * * * *

Використовуйте Urban Dictionary з обережністю. Це незамінний ресурс для розуміння сучасного сленгу, але пам'ятайте, що він наповнюється користувачами. Завжди шукайте підтвердження значення в соціальних мережах або медіа.

* * * * *

Зважайте на «мовну моду». Деякі слова, що зафіксовані в словниках як нормативні, можуть сприйматися сучасними носіями як канцеляризми або «штампи». Перевіряйте актуальність слова через запити в Twitter чи на Reddit.

* * * * *

Аналізуйте тематичні домени. В електронних базах (наприклад, IATE) завжди дивіться, до якої галузі належить переклад. Термін у «цивільному праві» може кардинально відрізнятися від того ж терміна в «кримінальному праві».

* * * * *

Навчіться «читати» структуру словникової статті. Не ігноруйте позначки на кшталт *approx.* (приблизно) або *lit.* (буквально). Вони підказують, наскільки точно еквівалент збігається з оригіналом.

* * * * *

Верифікуйте AI-переклад. Якщо ви використовуєте *ChatGPT* як словник, завжди просіть його навести джерела або приклади з авторитетних видань. Штучний інтелект може «галюцинувати» і вигадувати неіснуючі значення.

* * * * *

Користуйтеся словниками паронімів. Щоб не переплутати «адресанта» з «адресатом» або *affect* із *effect*, завжди тримайте під рукою довідники слів, які схожі за звучанням, але різні за змістом.

* * * * *

Шукайте «мовні лакуни». Іноді в іншій мові просто немає прямого еквівалента (безеквівалентна лексика). У таких випадках словники пропонують описовий переклад. Вміння розпізнати лакуну – ознака майстерності.

* * * * *

Перевіряйте сполучуваність через N-gram Viewer. Використовуйте сервіс *Google N-gram*, щоб побачити, як змінювалася популярність певного слова або фрази протягом останніх десятиліть.

* * * * *

Довіряйте, але перевіряйте себе. Навіть якщо ви знайшли ідеальне слово у найкращому словнику, прочитайте фінальне речення вголос. Якщо воно звучить неприродно – продовжуйте пошук. Словник – це лише карта, але дорогу вибирає перекладач.

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	3
ПЕРЕДМОВА	6
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНА ТАБЛИЦЯ «КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ»	10
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	12
ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ	14
УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ГЛОСАРІЙ	16
ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ: ВІД АІ-ПІДКАЗОК ДО КОРПУСНИХ ПЕРЕВІРОК.....	22
ПРАКТИКУМ. СИСТЕМА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ВПРАВ	36
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	55
ДОДАТКИ.....	59

Навчальне електронне видання

МАТОРІНА НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА

**СУЧАСНІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА У ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА:**

навчально-методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти